

O JEDNEJ BURŽOÁZNEJ TEÓRII SPOLOČENSKÉHO VÝVOJA ALEBO AKO MOŽNO „VYLEPŠIŤ KAPITALIZMUS“

VALENTINA SKARŽINSKAJA

Na knižnom trhu kapitalistických krajín možno pozorovať záplavu publikácií, v ktorých obhájcovia starého spoločenského poriadku čoraz častejšie nahlas „rozmyšľajú“ o budúcnosti: autori týchto diel, predstierajúci nespokojnosť s kapitalizmom a pochybnosti o jeho existenčnej oprávnenosti, vnucujú pracujúcim ako protiklad komunistickému ideálu svoj „inšpirujúci ideál“ a svoj antirevolučný spôsob oslobodenia spod vykorisťovateľského útlaku. Pod „inšpirujúcim ideálom“ si predstavujú akúsi pluralistickú spoločnosť alebo pluralistickú demokraciu, ktorá vystupuje proti reálnemu socializmu a socialistickej demokracii. Preto, aby sa realizovali „projekty budúcej spoločnosti“ načrtnuté buržoáznymi ideológmi a vydávané za „ctižiadostivé plány“ národov západnej Európy, vyzdvihuje sa proti revolučnosti reformizmus.

Tieto ošúchané sofizmy, tvoriace jadro najnovšej antikomunistickej literatúry a opakujúce sa v každom „novom“, narýchlo zlátanom traktáte, vychvaľuje a propaguje buržoázna propaganda ako vynikajúce objektívne výskumy, ako svedectvo toho, že ich autori sa povzniesli nad protiklad svetových systémov — kapitalizmu a socializmu, nad „jednostrannosťou“ marxistickej ideológie a „nedostatočnou univerzálnosťou“ buržoáznej ideológie, že ich diela nie sú apológiou kapitalizmu, ale slúžia len ako „téma pre úvahy a dialóg“. Napriek tomu, že v týchto dielach niet nijakej platformy pre sociálny dialóg založený na faktoch a argumentoch, niektoré otázky sa vnucujú samy od seba. Po prvé, ako vysvetliť, že toto ideologické šarlatánstvo sa u buržoázie stretáva s porozumením a prijíma sa s takým nadšením a hlbokou úctou? Po druhé, čím vysvetliť okolnosť, že v ideologickom boji proti socializmu a marxizmu sa buržoázia odvoláva na „tretiu cestu“?

Na prvú otázku odpovedal Marx ešte pred viac ako sto rokmi, keď ukazoval, ktoré triedy považujú bezvýznamné postavy za veľké historické osobnosti a hlásanie najtuctovejších buržoázných banalít za objavy ak nie svetového historického dosahu, tak aspoň epochálneho významu.

A pokiaľ ide o odvolávanie sa na „tretiu cestu“, slúži ideológom kapitalizmu len na zamaskovanie reakčnosti a tendenčnosti rozširovaných buržoázných názorov. K takejto kamufláži sa buržoázia uchýľuje úmerne s rastom pochybností o kapitalistickej spoločnosti, o jej opodstatnenosti a perspektíve, a teda aj o úspechu jeho otvorenej, priamej obhajoby. O pokuse ideológov súčasnej buržoázie opisovať zakrývanie triednej podstaty svojich teórií ako povznášanie sa nad protirečenia medzi socialistikou a buržoáznou ideológiou V. I. Lenin písal:

„Európska a americká buržoázia, ktorá otvorene, zásadne a priamo bojovala proti všetkým základným poučkám socializmu v mene úplnej nedotknuteľnosti súkromného vlastníctva a slobody konkurencie, vystupuje ústami svo-

jich ideológov a politikov stále častejšie na obranu tzv. sociálnych reforiem proti myšlienke sociálnej revolúcie. Nie liberalizmus proti socializmu, ale reformizmus proti socialistickej revolúcii — tak znie formulka dnešnej »vyspelej« vzdelanej buržoázie.“ [1, s. 193]

Buržoázna tendenčnosť najnovšej antikomunistickej literatúry sa prejavuje v nemilosrdnej «kritike», lepšie povedané v ohováraní socializmu a v úteku od serióznej, kritickej analýzy buržoáznej spoločnosti a buržoáznej demokracie, aká v skutočnosti je. Autori týchto diel sa usilujú vidieť buržoáznu spoločnosť takú, aká má podľa ich predstáv v budúcnosti byť a pokúšajú sa presvedčiť národy kapitalistických krajín, aby prijali túto subjektívnu predstavu ako «projekt budúcej spoločnosti“ a riadili sa podľa nej i v súčasnosti.

Budúcnosť kapitalistických krajín západnej Európy nevystupuje pred čitateľom ako výsledok vedeckej analýzy súčasnosti v jej protirečivom vývoji, ale výlučne ako produkt fantázie, determinovanej základným záujmom vládnucej triedy kapitalistickej spoločnosti, produkt takej mizernej fantázie, že kritický rozum ľahko odhalí za clonou slov dnešnú buržoáznu spoločnosť s jej skutočnými atribútmi, subjektivisticky oprášenú od ich niektorých vonkajších, pre buržoáziu neželateľných prejavov. Stretávame sa tu (po koľký raz?) s typickou situáciou, v ktorej sa «nezaujaté vedecké bádanie“ zamieňa za predpojatú, úslušnú apologetiku.

Sami autori antikomunistických traktátov vedia prednosti svojich diel v tom, v čom marxista vidí ich základnú chybu — najmä nevedeckosť a subjektivistický prístup.

Takmer slávnostne vyhlasujú, že ich diela «slúžia ako téma pre úvahy a dialóg a nie sú objavom nejakej pravdy“.

Čo je pravda, to je pravda: autori sú naozaj ďaleko od objavenia akejkoľvek pravdy a to znamená, že sú ďaleko od akéhokoľvek vedeckého prístupu k problému. Ich nezaujíma, či je ten alebo onen „projekt budúcej spoločnosti“ pravdivý, ale to, či je výhodný alebo škodlivý pre kapitalizmus, či je, alebo nie je v súlade so záujmami vládnucej triedy buržoáznej spoločnosti. Skrátka, „uvažujú“ nie o tom, ako analýzou nových javov prehĺbiť pravdu o súčasnom kapitalizme, ale o tom, ako pred pracujúcimi zastrieť pravdu, dávno objavené marxistami, „uvažujú“ o tom, ako odpútať vedomie pracujúcich, predovšetkým robotníckej triedy od ich základného a ozajstného triedneho záujmu a cieľa a taktiež od spôsobov a prostriedkov na ich dosiahnutie. Ich „projekty“ preto nie sú ničím iným ako premietnutím súčasnej buržoáznej spoločnosti do budúcnosti, t. j. absolútne sankcionovanie existujúceho s vidinou jeho reštaurácie. Preto vo svojich „úvahách“ neprekračujú rámec úzkeho obzoru a výsostne nevedeckej buržoázno-utopickej futurologie.

Napriek tomu, že neobjavujú nijakú pravdu, zdá sa im, že operujú niektorými nevyvrátiteľnými výrokmami ako napríklad: „Nijaká spoločnosť nemôže žiť bez inšpirujúceho ideálu a bez jasných predstáv o princípoch, existujúcich v jej základe.“

Po prvé, sú to príznaky toho, že súčasná buržoázna spoločnosť naozaj stratila svoj inšpirujúci ideál, pretože inak nemožno pochopiť, prečo ho autor hľadá. Po druhé, svedčia o tom, že sami ideologickí predstavitelia buržoáznej triedy, výrobcovia týchto ideí, sú veľmi ďaleko od „jasných predstáv“ o zákonitostiach vzniku a vývinu tej spoločnosti, v ktorej žijú, teda kapitalistickej spoločnosti, nehovoriac už o zákonitostiach jej prechodu do vyššej spoločnosti.

Keď autori hovoria o tom, že ich „rodáci chcú vedieť, na základe akých princípov sa im vládne a do akej budúcnosti idú“, nemôžu dať vedeckú odpoveď ani na jednu z týchto otázok. To im však neprekáža vyhlasovať vedeckú marxistickú odpoveď za odklon od správnej cesty a nahradzovať ju ošúchanými sofizmami buržoáznej futurologie. Avšak to, čo považujú za odklon od správnej cesty je len ich nesprávnym chápaním správnej cesty, ktorá je pre buržoázneho ideológa zásadne neprijateľná.

Buržoázny ideológ pri otázke, či bude budúcnosť lepšia ako prítomnosť, tvrdí: „Marxizmus a liberalizmus nedávajú na túto otázku odpoveď.“ Avšak takto položená otázka v kapitalistickej spoločnosti je neopodstatnená už vzhľadom na jej abstraktnosť. Marxistí predsa vždy takú otázku konkretizujú: pre akú triedu — pre vykorisťovateľov alebo vykorisťovaných? Len takto postavená otázka v buržoáznej spoločnosti je správna. Na takto formulovanú otázku dal marxizmus dávno odpoveď svojím učením o spoločensko-ekonomických formáciách a o historickom pokroku pri odstraňovaní starého a vytváraní nového spoločenského poriadku. Záver vyplývajúci z tézy o historicky sa meniacom charaktere spoločenských formácií nie je pre buržoáziu (a jej ideológov) prijateľný, pretože súhlasí s takým záverom znamená priznať, že aj buržoázna spoločnosť má prechodný charakter. Avšak v dejinách antagonistických spoločenských formácií nebolo vládnúcej triedy, ktorá by vo svojej ideológii vyslovila názor o svojej historickej pomínutelnosti a prezentovala svoju spoločnosť ako prechodný historický útvar. Je to všeobecný zákon všetkých predchádzajúcich ideológov, ktorému podlieha aj buržoázna ideológia.

Buržoázni ideológovia vo svojom boji proti spoločenským silám, ktoré uznávajú zákonitosť vývoja a historickú nevyhnutnosť, popierali a popierajú tieto kategórie, usilujú sa spochybniť akékoľvek odvolávanie sa na pokrok a nevyhnutnosť a znemožňovať pokrokovým silám, aby si uvedomili historickú nevyhnutnosť vedúcu ku komunizmu. Obísť historickú nevyhnutnosť nemožno. Nezávisle od toho, či sa zákonitosť vývoja kapitalizmu, vrátane jeho zániku a prechodu k socializmu uznáva alebo nie, existuje pre všetky kapitalistické krajiny rovnako a nijako nepodložené, narýchlo vymyslené projekty, ktoré nespĺňajú nijaké vedecké kritériá, nemôžu na tejto zákonitosti nič zmeniť. Aby teoretici pochopili, že komunizmus je v porovnaní s kapitalizmom vyššia forma spoločnosti, rovnako ako kapitalizmus stojí nad feudalizmom, feudalizmus nad otrokárskou spoločnosťou, aby našli budúcu formu spoločnosti, ktorá by bola „lepšia“ ako kapitalistická súčasnosť, je len jedna cesta: musia sa vzdať nepodloženého vymyšľovania foriem budúcnosti, pochopiť to, čo sa deje pred ich očami a uvedomelo to tlmočiť.

Čím lepšie pracujúce masy chápu marxistické riešenie otázky ciest, spôsobov a prostriedkov na premenu spoločnosti, tým húževnatejšie sa ich buržoázni ideológovia usilujú odvádzať od tejto cesty, nanútiť im reformistické vedomie, ktoré v podstate ťažko môže prejavíť pochybnosti o integrite štruktúry kapitalistickej spoločnosti a nastoliť otázku jej radikálnej premeny. Aby buržoázni pisálkovia odpúťali pracujúcich od revolučného boja proti starému poriadku, usilujú sa ich presvedčiť o nevyhnutnosti si „uvedomiť, že je to všetko postavené na jednu kartu, čiže zároveň im objasniť riziko spojené s riešením, ktoré im navrhujú a prinútiť ich využiť neobyčajné možnosti“. Ak sa tento výrok preloží do jasnejšej reči, možno povedať: na jednu kartu je postavený kapitalizmus a aby ho buržoázni ideológovia zachránili, navrhujú

upustiť od revolučného riešenia a prijať reformistickú cestu, vedúcu k zvečňovaniu kapitalizmu jeho nekonečným reformovaním.

Triedny boj sa dnes vyostril v praxi i v teórii a nadobudol hrozivé formy. V týchto podmienkach sa buržoázni ideológovia usilujú prinútiť revolučnú triedu „využiť neobyčajné možnosti“. Táto neobyčajná možnosť je priamym odmietaním jedine realnej možnosti oslobodenia sa od kapitalizmu, t. j. obyčajná nemožnosť, ktorú buržoázni ideológovia vnucujú masám od vzniku revolučného proletárskeho hnutia. Nie div, že túto neobyčajnú možnosť odporúčajú buržoázni ideológovia realizovať v neobyčajnom projekte — pluralistickej spoločnosti. „Výstavba našej pluralistickej spoločnosti — píše autor jedného z antikomunistických traktátov — vylučuje stagnáciu a robí revolúciu nepotrebnou. Zakladá sa na reformách.“ Pochopiteľne, na budovanie toho, čo autor myslí pod pluralistickou spoločnosťou, je revolúcia naozaj nepotrebná. Nie je potrebná preto, lebo pluralistická spoločnosť, prezentovaná ako niečo nové a neobyčajné, je typickou buržoáznou spoločnosťou, s akými sa stretávame vo všetkých európskych kapitalistických krajinách.

Vymyslieť model „pluralistickej spoločnosti“ nie je nič ťažké, no vytvoriť takúto spoločnosť v skutočnosti je nemožné; zoberie sa napríklad buržoázna spoločnosť, pochopiteľne vo fantázii a zbavuje sa nie tých atribútov, ktoré sú nepotrebné pre proletariát, ale tých, ktoré sa nepáčia buržoázii, predovšetkým ideologický a triedny boj sa nahrádza súperením a súťažením strán (ako napríklad v USA — demokratická a republikánska strana, v Anglicku — konzervatívna a labouristická strana, v NSR — kresťanskodemokratická a sociálnodemokratická strana a pod.), čím „sa uľahčuje striedanie“, a to je vlastne hlavný príznak takzvanej pluralistickej demokracie. Pri takej subjektivisticko-eklektickej konštrukcii „pluralistickej spoločnosti“ sa podmienky kapitalistickej spoločnosti zachovávajú, avšak bez nebezpečenstiev, ktoré z nich nevyhnutne vyplývajú, a bez prvkov, ktoré ju revolucionizujú a rozkladajú.

Stávaním „pluralistickej demokracie“ proti diktatúre proletariátu, t. j. socialistickej demokracii sa buržoázia usiluje nanútiť robotníckej triede odmietavý vzťah ku každému revolučnému hnutiu, pričom dokazuje, že pre robotnícku triedu nemôžu byť užitočné také alebo onaké politické premeny, ale len zmena v materiálnych podmienkach života, ktorá nevedie k zničeniu buržoázných výrobných vzťahov a v zásade nemení vzťahy medzi kapitálom a námezdnu prácou.

Buržoázni ideológovia ohovárajú socialistickú demokraciu ako totalitarizmus, pre ktorý je charakteristická samovláda a „pluralistickú spoločnosť“ vydávajú za spoločnosť slobodných ľudí, pre ktorú je charakteristická „pluralistická demokracia“, pluralizmus moci. V tejto súvislosti je typickým vyhlásenie: „Spoločnosť demokratických slobôd si vyžaduje pluralistickú štruktúru moci, no tento pluralizmus nemôže byť len politický, ale všestraný.“

Pluralizmus moci, ktorý vychvaľujú a vykresľujú ako základnú prednosť buržoáznej demokracie, vôbec neexistuje, zásadne nie je možný. Tým viac nie je možný „všestraný“ pluralizmus, t. j. pluralizmus prenikajúci celou štruktúrou buržoáznej spoločnosti od ekonomickej základne po politickú nadstavbu. Odvolávanie sa na pluralizmus moci nie je nič iné ako spôsob, akým apologéti kapitalizmu zakrývajú monistickú podstatu buržoáznej demokracie ako diktatúry buržoázie, maskujú jej nedeliteľné panstvo v kapitalistických krajinách, jej absolútnu samovládu. Pluralizmus politickej moci buržoázie je

v skutočnosti nemožný, rovnako ako je nemožný pluralizmus ekonomickej základne a buržoázneho vlastníctva výrobných prostriedkov a buržoázia ho nikdy nepripustí. Tým, že sa dve buržoázne strany budú „striedať“ pri moci, moc v celej svojej podstate neprestane byť buržoáznou. A pokiaľ ide o socialistické krajiny, rôzne reči o pluralizme moci sa apologetom buržoázie zdajú najvhodnejšou formou ohovárania socialistickej demokracie a obnovenia kapitalistických poriadkov a buržoázných strán pod zámienkou nastolenia demokratických slobôd. Pluralizmus dnes vystupuje ako posledná spása buržoáznej spoločnosti, ako clona diktatúry buržoázie a jej neobmedzenej moci.

Skúsenosti zo všetkých doteraz existujúcich spoločností svedčia o tom, že v spoločnostiach s triednym antagonizmom nemôže byť nadtriedna demokracia. Už od svojho vzniku a svojou základnou funkciou má demokracia triednu podstatu, ktorá sa v rozličných spoločnostiach prejavuje v rozličných formách podľa toho, aké výrobné vzťahy v danej spoločnosti prevládajú a ktorá trieda je vládnuťou. Je to historická zákonitosť súladu politicko-právnej nadvetavby spoločnosti s ekonomickou základňou. Buržoázna demokracia podobne ako otrokárska je podriadená tejto historickej zákonitosti, ktorú sa apologeti kapitalizmu s postupne sa zostrujúcou všeobecnou krízou čoraz viac usilujú zatušovať a stavajú proti socialistickej demokracii akúsi „čistú“ demokraciu, ktorá v triednej spoločnosti nie je vôbec možná. „Čistá demokracia“, ako často písal V. I. Lenin, je len lživou meštiackou frárou ohlupujúcou robotníkov. Dejiny poznajú buržoáznu demokraciu, ktorá vystriedala feudalizmus a proletársku demokraciu, ktorá vystriedala buržoáznu demokraciu. Reči o „čistej demokracii“, o „pluralizme moci“ sa vedú preto, aby sa zakryla buržoázna podstata kapitalistickej demokracie. Odvolávanie sa na demokraciu sa stalo najbežnejším ospravedlňovaním kapitalizmu a osočovaním socializmu. Buržoázia operuje „pluralitnou demokraciou“ pod zámienkou, že ona a len ona zabezpečuje slobodu a rovnosť ľudí. Marxistí, ktorí vyvracajú túto lož, vždy kladú otázku: sloboda pre koho, pre ktorú triedu, rovnosť koho s kým? Vykorištovateľov s vykorisťovanými?

Pred takými otázkami sú apologeti „čistej demokracie“ bezmocní.

LITERATÚRA

1. LENIN, V. I.: Spisy 17. SVPL, Bratislava 1958.